

زمانی پهروهدهیی له شیعرهکانی دلدار

ناوی توێژه‌ری یه‌که‌م/

د. یارا قادر حمد، به‌شی زمانی کوردی، کۆلیجی په‌روه‌ده، زانکۆی کۆیه، هه‌ولێر، هه‌ریمی کوردستان، عێراق.

ایمیل: yara.qadir@koyauniversity.org

ناوی توێژه‌ری دووهم/

پ.د. ئومید برزان برزو، به‌شی زمانی کوردی، کۆلیجی په‌روه‌ده، زانکۆی گه‌رمیان، که‌لار، هه‌ریمی کوردستان، عێراق.

ایمیل: Omed.barzan@garmian.edu.krd

پێشه‌کی:

ناونیشانی توێژینه‌وه‌که: (زمانی په‌روه‌دهیی له شیعره‌کانی دلدار) دایه.

که‌ره‌سه‌ی توێژینه‌وه‌که: زمانی شیعریی و ده‌قه شیعریه‌کانی دلدار، له پ‌ووی

پەرۆردەیی کۆمەڵایەتی و نەتەوویی و زانستی دەگریتهوه .

ئامانجی توێژینهوهکه: ئاشنابوونه بهو زمانه پەرۆردەییی، که دلداری له ناوهرۆکی شیعرهکانیدا بههۆی ههستی نەتەوویی و زانستخواییهوه ئاراستهی تاکی کوردی کردووه ، بۆئەوهی له کۆتوبهندی دواکهوتوویی پزگاریان بێت و بهرهو پیشکەوتن ههنگاوین.

پێبازی توێژینهوهکه: لیکۆلینهوهیهکی کارهکیه تینیدا ،پێبازی وهسفی شیکاری پهیرهوکراوه.

ناوهرۆکی لیکۆلینهوهکه :

توێژینهوهکه له پیشهکی و سی بهش و ئهجام و لیستی سهراچاوهکان پیکهاتووه: له بهشی یهکهمدا :که لایهنی تیوریی باسهکهیه، کورته باسیکی زمان و زمانی دایک ،پڕۆسهی وهگرتنی زمانی دایک ، گهشهسەندنی زمانی دایک ، فهرههنگی بنهڕهتی دهگریتهوه .

بهشی دووهم : که لایهنی پراکتیکی لیکۆلینهوهکه دهگریتهوه، چهند نمونهیهکی شیعریمان له رووی پەرۆردەیی کۆمەڵایەتی و پەرۆردەیی نەتەوویی و پەرۆردەیی زانستییهوه وهگرتهوه و شیمانکردۆتهوه .

به‌شی سییه‌م: قوناغه‌کانی شیعیری دلدارمان روون کردۆته‌وه به‌پیی هه‌نگاونانی شاعیر به‌ره‌و په‌سه‌نایه‌تی زمانی دایک و به‌کاره‌یتانی وشه‌ی کوردی ساده له شیعه‌کانیدا و کاریگه‌رییان له په‌روه‌رده‌کردنی زماندا ، لیکدانه‌وه‌مان بو کردوووه. ریکاری تووژینه‌وه‌که: دوی چهند جاریک خویندنه‌وه و قولبوونه‌وه له دهقه شیعیریه‌کانی دلداردا، درک به‌وه‌کرا، که دلدار بیجگه له‌وه‌ی شاعیریکی گه‌وره و به‌توانای گه‌له‌که‌مانه، مرۆفیکی رووشنیر و خاوه‌ن بیریکی ورد و تیروانینیکی ژیرانه‌ش بووه، هه‌ولی داوه به‌شیعه‌ری به‌پیزه‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد هوشیاربکاته‌وه، فه‌لسه‌فه‌ی ژیانان بیر بخته‌وه، پیویسته‌ئو زمانه‌ په‌روه‌رده‌ییه بخریته‌ روو ، بو‌یه له هه‌نگاوی یه‌که‌مدا ئاماژه‌مان به‌ پرۆسه‌ی وه‌رگرتنی زمان و گرنگی زمانی دایک داوه، دواتریش چهند نموونه‌یه‌کی شیعیریان وه‌رگرتوووه، که تیندا دلدار به‌ زمانیکی شیعیری جوان و ساده و به‌پیز بواری په‌روه‌رده و نه‌ته‌وه‌یی و زانستی ئاراسته‌ی رۆله‌کانی کورد ده‌کات، له به‌شی سییه‌میشدا ئو قوناغه شیعیریانه‌مان ده‌رخستوووه، که شاعیر وشه‌ی فارسی و عه‌ره‌بی تیندا به‌کاره‌یتاوه ، دواتریش به‌ره‌و به‌کاره‌یتانی زیاتری وشه‌ی کوردیی پته‌ی

ههنگاوی ناوه.

بهشی یهکه م/ زمانی دایک و دلدار:

یهکه م/ چه مکی زمانی دایک چیهه؟

زمان فاکنه ریکی هه ره سه ره کی مانه وه و له ناوچوونی نه ته وه کانه، له هه مانکاتا زمانی دایک ره هه ندیکی سه ره کی پیکه اتنی شوناسی نه ته وه ییه، یه کی که له تایبه تمه ندییه کانی هه ره نه ته وه ییه که، که پیی دهناسریته وه، پیناسه ی زمانی دایک زور له وه فراوانتره به چه ند دیریک واتای ته واوی ئەم چه مکه بخریته پروو، وهک: ئەو زمانه یه، که مروث یه که م جار فییری ده بیت، واته: زمانی یه که مه، هه روه ها ئەو زمانه یه، که مروث باش توانای به سه ریدا ده شکیت و باشتر ده توانیت قسه و ده برینی پینکات و به ناسنامه ی خوئی ده زانیت و بییری پیده کاته وه ((زمانی دایک له رووی فورم و ناوه روک و به کاره یئانه وه هه مان ئەو سیمو یاسایانه ی هه یه، که بو زمان به گشتی دانراون. ئەوه ی زمانی دایک جیاده کاته وه بواری لیکولینه وه و کاریگه رییه کانییه تی بو فیروونی زمانی دووهم، سییه م..... هتد. دیاریکردنی پیناسه یه کی کونکریتی بو زمانی دایک له ناو کومه لگا

تاك زمانیهه كاندا گه لیک ساناتره له چاو کومه لگا فره کلتور و فره زمانه كاندا)) (www.awene.com) باشترین پیناسه بو ئەم توێژینه وهی ئیمه، ئەوهیه: که زمانی دایک ئامرازیکه بو بونیادنانی زمانی شیعر و چیرۆک و رۆمانی هەر نه ته وهیه ک، که ده توانریت له ریگای زمانی دایکه وه به تاییه تی شیعریه نه ته وهیه یی و نیشتمانی پی بنوسریت ههروهک دلداری مهزن نوسیویه تی، له سالی (١٩٤٠) له شیعریه (ئه ی ره قیب) دا (ده لیت :

ئه ی ره قیب هه رماوه قهومی کورد زمان

نایشکینی دانه یی توپی زه مان

به لگه ی وه فاداری بو زمانی نه ته وه یی له م شیعره دا ئەوهیه، که بو یه که مین جار له سه رده می کۆماری کوردستانی مه اباد بووه به سرودی نیشتمانی کوردستان، که هه ر بو ئەوی نووسیوو، له و کاته وه ئەم سروده مه زنه بووه مارشی ئەو کۆماره . له و کاته وه به ده قیکه ی پیروزی نیشتمانی سه یرده کریت، که تیایدا جهخت له سه ر رۆل و گرنگی زمانی کوردی ده کاته وه ، که زمانی دایکه، ههروه ها به ره نگاری دوژمانی کورد ده بیته وه، که زمانی کوردی زمانیکه ی زیندوووه و میلیه تی کوردیش هه میشه به زیندوویی ده مینیتته وه و سته می رۆژگار و ناحه زان

ناتوانن له ناوی ببهن.

ههروهها له دیره شیعیکی تردا ، کهله شیعیری ((ئهی بای شهمال)) دا

فهرموویهتی :

تاكو دهركهوی له هه موو دونیا .

چهندیان کرد بمری کهچی کورد هه رما ! (حلمره فیک، ۱۹۸۸: ۲۱)

له م دیره شیعه ردا، دلدارى شاعیر جهختى له سه ر ئه وه کردۆته وه، که به درێژایی میژوو هه ولدراوه نه ته وهی کورد و زمانى کوردی له ناو بهرن، که چی نه یان توانیوه ئه و مه رامه یان بهینه دی، هه ر بۆیه له ناو کورددا که س وه ک دلدار عاشق و سه و داسه رى خاک و گه له که بۆ زمانى کوردی نه بووه ، لی ردا به چه ند هه نگاویک زمانى دایکمان به سه ته وه به چوارچی وهی ژیان و به ره مه کانی شاعیری مه زن دلدار، که رۆلی هه بووه له گرنگی دان به زمانى نه ته وهی و زمانى دایک.

دووه م/ پرۆسه ی وه رگرتنى زمانى دایک:

زمان پردی په رینه وه و به یه که وه گریدانى هه موو گۆشه یه کی ئه م جیهانه یه،

بۆیه زمان سهنته‌ری به‌یه‌ک‌گه‌یشتنی هه‌موو خالیکی ده‌ستپیکردنه به‌ره‌و هه‌ر ئاراسته‌یه‌ک، ئاراسته‌ی وه‌رگرتنی زمانیش به‌پیی تیوری لاد (LAD) (Language Acquisition Device) توانای وه‌رگرتن و به‌کارهینانی زمانه، که په‌یوه‌سته به‌ پرۆسه‌ی وه‌رگرتن و به‌کارهینانی زمانی دایک، که پرۆسه‌یه‌کی سروشتی و ئالۆزه، سه‌ره‌تا منداڵ به‌ توانستیکی زمانی خۆرسکه‌وه له‌دایکه‌بیته، زمانیش نه‌ستیکی غه‌ریزه‌یییه (Dannd.Steinbegigg94- 99) که ئاماده‌گی تیداها‌یه بو‌ فیروبون و وه‌رگرتنی زمان، به‌لام ئەم توانسته پیویسته له‌ ده‌وروبه‌ردا په‌ره‌ی پیبدریته. (منداڵ پیویسته که‌ره‌سه‌ زمانیه‌کان له‌ ده‌وروبه‌ره‌وه وه‌رگریته، له‌گه‌ل گه‌شه‌کردنی میشتکی منداڵ زمانه‌که‌شی گه‌شه‌ده‌کات و هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو قوناغه‌کانی فیروبونی زمانی دایک ده‌بریته (حمد یارا قادر، ۲۰۱۵: ۵۰) گرنگی‌دان به‌ گه‌شه‌ی زمانی دایک لای منداڵ به‌ کرۆکی گه‌شه‌کردنی مه‌عریفی لای تاک داده‌نریته (هرمز صباح حنا، ۱۹۸۹: ۳۸) بو‌ ئەم مه‌به‌سته‌ نزیکترین که‌س دایکه، که له‌وه‌وه وشه و ده‌سته‌واژه و رسته‌کان وه‌رده‌گریته و دواتر لاساییان ده‌کاته‌وه، هه‌روه‌ک دیسۆسیته‌ ده‌لیته

((مرؤف به لاسایی کردنه وهی دهوروبه ر فیبری زمان دهبیئت))، زمانی دایک بناغیه که بو دروستبوونی زمانی رهوان و پاراوی بی کیشه و گه شه سهندوو، چهن دین هوکار بو فیربوونی زمانی دایک ههن، له ریگای کومه لیک له ره گه زهکانی ئه دەب وهک: شیعیر و چیرۆک و رۆمان ... هتد، به لام به شیوه یه کی گشتی شیعیر سه رچاوه یه کی باشی پهروه ده یه بو فراوان کردنی زمانی دایک، که واته ده توانین بلیین په یوه ندی نیوان زمانی دایک و شیعیر، په یوه ندی یه کی لیکدانه براوه، واته: شیعیر سه رچاوه یه کی گرنگه بو گه شه سهندن و پاراوبوونی زمانی دایک، له هه مانکاتدا بوونی فه ره هنگی به هیز له وشه و دهسته واژه و ده ربینی زمانی دایک بناغیه بو ئه فراندنی زمانی شیعیری لای شاعیر. ئه زمون و جیهانبینی و فه لسه فه ی زمان و فه ره هنگی بنه رته ی و زمانی دایک هوکارن بو دروستبوونی بناغیه کی پته وی کۆنکریتی زمانی شیعیری لای شاعیر، دلدار له م روانگه یه وه، خاوه نی به هره و ئه زمونییکی باشی ژیان بووه، هه روه ها ئه و ده روبه ره ی که تییدا گه وره بووه، پالنه ریکی باش بووه، بو ئه وه ی هه ر له ته مه نیکی زووه وه ده ست به دانانی شیعیر بکات، بو یه به بو چوونی ئیمه، ئه مه

لايهنيكي ئەريني توانستی بههره‌ی شيعيرى دلداره، به‌پيچه‌وانه‌ی ئەو بۆچوونه‌ی (ره‌فيق حيلمی) كه ده‌ليت: ((شيعير به‌هره‌و سنعه‌ته، شاعير له ريگه‌ی به‌هره‌وه پي ناو‌ته ناو جيهانی شيعيرى و هيشتا ئەو توانايه‌ی تيدا نيبه، كه بگاته ئاستيک، كه‌له ئەنجامی خو پيگه‌ياندن و ئەزموونيکی دريژ و قوولبوونه‌وه‌يه‌کی زور بگاته ئاستی ئەو شاعيرانه‌ی شيعريان کردۆته سه‌نعه‌ت)) (غهمبار کمال، ۲۰۱۶: ۵۴) ئيمه پيمان وايه:

يه‌که‌م : دلدارى شاعير به‌حوکمی ئەوه‌ی له ماوه‌يه‌کی ته‌مه‌نى زور کورت شيعيرى زور به‌هيزى وتووه و نوسيووه، ئەمه‌ش مانای وايه: جگه له‌وه‌ی خاوه‌نى به‌هره‌يه‌کی شيعيرى به‌هيز بووه، توانای وەرگرتنى دانەى ليکسيمی واتادارى له ئاستيکی به‌رزدا بووه و فه‌ره‌نگى وشه‌ی شاعير وای کردووه، كه دلدارى شاعير بگاته رابه‌ريک، بۆ ئاراسته‌کردنى تاکی نه‌ته‌وه‌که‌ی به‌ره‌و هوشيارى و ئازادى له‌ ده‌ربيرنى مافه‌ ره‌واکانياندا.

دووه‌م: دلدار، له‌ ريگای خویندنه‌وه‌ی هه‌مه‌جور و هه‌بوونی فه‌ره‌ه‌نگيکی ده‌وله‌مه‌نده‌وه، توانيوه‌تى وه‌ک شاعيريک خو پيگه‌يه‌نيت و نه‌ته‌وه‌ی کوردیش هوشيار بگاته‌وه.

بەمجۆرە: دەگەینە ئەووی، کە دلداری شاعیر لە سەرەتای قۆناغەکانی تەمەنیدا بەدەر لەو بەهرەییە کە هەیبووو خاوەنی رۆشنیریەکی بەهێز بوو، هەرۆک خۆی لە یاداشتەکییدا دەلیت: ((هیشتا لە قۆتابخانەیی سەرەتایی دا بووم، بە وردی شیعرەکانی عەونی راجی و عاسی و حوسەینی و سافی هیرانی و وردبوومەووە و زۆریانم لەبەردەکردن، لەهەمان کاتیشدا شیعیری وەفایی و پیرەمیژد و بیکیەسیشم بەدل بوو)) (شارەزا کەریم، ۲۰۱۳: ۹۶)، ئەم وردبینی و بیرتیژیەیی شاعیر، وای کردوو، کە سود لە بەرهەمی شاعیرانی پیش خۆی وەرگریت و ببیتە سەرچاوەییەکی گرنگ بۆ دەولەمەندبوونی زمانی کوردی، هەرۆک لە شیعیری (خەندەکەیی بایی) دا بۆ یەکەم جار وشەیی (بایی) هینا ناو شیعرەووە لەگەڵ چەند دەربرین و رستەیی تازە وەکو ((خەندەکەیی بایی، پرشنگی تیشک، دلی پرخوین، پەنجەیی راز، خەندەیی نەرم، چەژەیی تالاو، نەمرینی، پەلکی نەژاکاو، دامەن شوور، ئاییدە، خودای شیعیر، بلیسەیی هەست، هاو رەگ و خوین)) (بیمار عەبدولرەزاق، ۲۰۱۷: ۱۵۷). چونکە پەیرەوکردنی وەرگرتنی زمانی دایک، کە رۆژانە زۆر کاری پێدەکریت، بەبی ئەووی هەستی پێبکریت، لە

ریڭای هه موو مه لبه نده كانه وه، به تايبه ت هه ردوو مه لبه ندى (بينين ، بيستن ، ...هتد) به كارد هينريت، بو فيربوونى زمان و وه گرتنى زمان ((زمان يه كيكه له پي كهاته كانى بونى دى شيعر، شاعير له ريڭاي زمانه وه ناخى په نگوار دووى خالى ده كاته وه له گه ل ئه و ئيلهامه ي بوى ديت، ئه ويش له ژير كاريگه ريبى ئه و جيهان و ده رو به ره ي تيدا ده ژى)) (عمر شوان نجم الدين، ٢٠١٣: ٥١) روژانه سه دان فورمى شيعرى له ريڭاي گووانى و سروده نيشتمانيه كانه وه ده خزيته ناو فرهنگى بالاي زمانى داى كى تاكه كانه وه به پي تهمه ن و ئاسته جيا جيا كانه وه، فرهنگى بنه رته ي پى فراوان ده كرئت، هه ر بويش شيعر په يو ه ندييه كى قول و ليك دانه براوى له گه ل سيستمى وه گرتن و فيربوونى زمانى داى كدا هه يه، بويه زوربه ي شاعيرانى كورد له ريڭاي زمانى شيعريه وه هه وليانداوه، گرنگى به زمانى نه ته ويى و په روه رده يى و زمانى داى ك بده ن، له كاتى كدا شيعر هونه ريكه خودى كه ره سته كه ي زمانه، بويه دلدارى نهر و شاعيرى نه ته ويى كورد زور گرنگى به م لايه نه داوه و هه وليداوه له ريڭاي كه ره سه كانى زمان و يه كه زمانيه كانه وه، له ريڭاي شيعره كانيه وه كارى له سه ر هه موو لايه نه كانى ژيان كرده، كه له به شى دو وه مدا باسى ليوه ده كه ين.

سییەم/ فەرەهنگی بنەرەتی زمانی دایک لای دڵدار :

دڵداری شاعیر فەرەهنگی زمانییەکی زۆر فراوان بوو، بەهۆی کۆمەڵیک ھۆکار، کە ئەمانەیی خوارەووە بوون :

1- بناغەیی گەشەسەندنی فەرەهنگی زمانی دایک لە خودی رۆشنییری خیزان و بنەمالەووە دەستپێدەکات، لە ھەمبەر ئەوەدا دڵداری شاعیر لە بنەمالەییەکی مەلازادەیی رۆشنییر و ھۆشیار و تیکۆشەربوو (ناو و پایەیی کۆمەڵایەتییان چەسپاوە ، خاوەن مزگەوت و دیوہخان، گوند و پەیوہندیان بە گوندنشینانەووە زۆربوو، مەلا رەئوفی باوکیشی خویندەوار فەرمانبەری میری بوو) (بیمار عەبدولرەزاق: ۲۰۱۷ : ۱۳۸)، لەبەر ئەوە ھەرلە بنەرەتەووە دڵدار لە پێگەییەکی رۆشنییر و کۆمەڵایەتی گەورەبوو و پەرۆدەکراوہ ..

2- زۆری گەشتکردن و مانەوہی لە ھەموو شار و شارۆچکەکانی کوردستان یەکیکە لەو ھۆیانەیی کە کاریگەری لەسەر گەشەسەندنی فەرەهنگی بالای تاک ھەبێت، ئەم ھۆکارە لای دڵدار وای کردووە، کە لە رووی فەرەهنگەووە وشە و فۆرمی جیاجیای تایبەت بە شیوہزاری ھەر ناوچەییەکی ھەبێت، چونکە (خویندنی سەرەتایی دڵدار لە شارۆچکەیی رانیە دەستی پیکردووە، گەراوہتەووە کۆبە و

دواتر خویندنی سه‌ره‌تایی له کۆیه ته‌واوکردوو، بۆ قۆناغی ناوه‌ندی چۆته شاری هه‌ولیر و بۆ قۆناغی ئاماده‌یی له سالی ۱۹۴۰ له شاری که‌رکوک ته‌واوکردوو، له‌ویوه ده‌چیت بۆ به‌غدا و کۆلیجی حقوق له سالی ۱۹۴۵ خویندن ته‌واوده‌کات (شاره‌زا که‌ریم، ۲۰۱۳: ۹۶). گه‌ران و مانه‌وه‌ی دل‌دار، له هه‌موو ئه‌و شارو شاروچکانه وای کردوو، که شاعیر شاره‌زایی ده‌رباره‌ی زمانی ئاخاوتن و گفتوگو و شیوه‌زاری هه‌ر شاریک و ناوچه‌یه‌ک وه‌ربگریت، ئه‌مه‌ش کاریگه‌ری کردۆته‌سه‌ر وشه و فه‌ره‌نگی بالایی زمانی دایک لای دل‌دار.

۳- دل‌داری شاعیر وه‌ک بزاقی نه‌ته‌وه‌یی، له سالی ۱۹۳۷ وه‌ک یه‌کیک له دامه‌زیننه‌رانی (کۆمه‌له‌ی دارکه‌ر) که له سالی ۱۹۳۹ ناوه‌که‌ی گۆراوه به (حزبی هیوا) وه‌ک سکرته‌یری گشتی هه‌ل‌ده‌بژیردری، ئه‌مه‌ دیسان وه‌ک هه‌نگاوێکی باشی کارکردن له‌ناو سیاسه‌ت وای له دل‌داری شاعیر کردوو، که شاره‌زایی ده‌رباره‌ی هه‌موو ئه‌و چه‌مک و زاراوانه‌ بیته‌، که له ریگه‌ی سیاسه‌ته‌وه وه‌ری‌گرتوو و دواچار ئه‌مه کاریگه‌ری له‌سه‌رفراوان بوون و گه‌شه‌سه‌ندنی فه‌ره‌نگی بالایی زمانی دایک لای شاعیر هه‌بووه، که بناغه‌یه بۆ گه‌شه‌سه‌ندنی ره‌وتی زمانی دایک، بۆیه ((هه‌ر له ته‌مه‌نیکی زوشدا کوتۆته هاندان و کۆکردنه‌وه‌ی

کۆمهڵبەستی سیاسیی جۆشدار و بە گیانی کوردایەتی و داواکردنی مافە
رەواکانی کورد.)) (بیمار عەبدولرەزاق : ۲۰۱۷ : ۱۷۶).

بەشی دووهم / پەڕههەندی پەروەردەیی لە شیعەرەکانی دڵداردا:

دڵداری شاعیر (یونس رەئوف کورپی مەحمود کورپی مەلاسهەد) لە بنەمالە
(خادم السجادهین) لە (20) ی شوباتی سالی (1918) لە شاری کۆیە
مەلەبەندی زانست و رۆشنییری و هونەردا لە گەرەکی بەفری قەندی هاتۆتە
دونیاو (کەریم شارەزا : ۲۰۱۳ : ۹۶) لە دایکبوو، دایکی ناوی (زەهوە) کچی
خورشید ئەفەندییە، خیزانی دایکی عەلەم زادن و لە زەهاووە هاتونەتە قەرەغ
زیی بچووک و نیشتەجیبوون، ئیستاش ئەم تیرە ی کە لە (کانی لەه، سێ
گردکان، ئۆمەرگۆنبەت) دادەنیشن بە دەربەندی دەناسرین، سالی لە دایکبوونی
ریکەوتی کۆتایی گرانی و دواپۆژانی حوکمی عوسمانی بوو، لەو پۆژانەدا
عەسکەری عوسمانی شوینی چالەکانی پێ زانیو و هەموو دەغڵەکیانی بەتالان
بردوو (علاوالدين عبدالخالق، 1985: 13)، لە تەمەنی چوارسالییدا توشی
نەخۆشییەکی گران بوو، بەهۆیەو دوچاری زمان گرانی بوو. لە سالی 1927،

له ته مەنی ئۆسالییدا چۆته قوتابخانە. دلدارى شاعیر، بەهۆی ئەو هی که هەر له مندالییه وه دو چاری کیشه و گیروگرفتی ژیان هاتووه، تیبینی ئەوه دهکریت، که بهراورد به ته مەنی کورتی، خاوهنی ئەزموون و لیها تووییه کی باشی ژیان بووه، ههروهها شاعیریکی ههست بهرزه و سروشی شیعری له ههواى سازگارو که ژو کیو و شاخ و سروشتی نیشتمان هه وهرگرتووه (حلمی رفیق، 1988: 9). دلدارى شاعیر پووده کاته لاوانی کوردستان و هه ولده دات له ریگای شعره کانییه وه، لایه نی پهروه دهیی و خوشویستنی خاک و نه ته وه و ژینگه به تاکی کورد به خشیت، ئەو وشه و دهسته واژانه ی که هه لی بژاردووه، کاریگه ری له سه ر دهوله مه ندبوون و بهروه پیشبردنی زمانی دایکدا هه بووه. هه رچه نده له پووی چه ندایه تیبیه وه ژماره یه کی زۆر شعری نه نووسیوه، به لام له پووی چۆنایه تیبیه وه روخسار و ناوه روکی له بوته یه کدا تیکه لکردووه، ناوه روکی شعره کانی بیره نه ته وه ییه کان و خوشه ویستی کوردستان و خاک و نه ته وه و هاندانی لاوانی کورد بو رزگار بوون و داواکردنی زانست و رینماییکردنیانه به ره و ئاراسته ی خویندن و کۆششکردن دهگریته وه، جگه له مه وهک پهروه ده زانیک ئاراسته یان دهکات بو بواره پۆزه تیقه کانی ژیان و ریگیان نیشانداده ت، که نابیت له ژياندا

بى هیوابن و چۆك دادەن، هەمیشە ورەیان بەرز بێت و خۆیان دەوای دەرد و برینه‌کانی خۆیان بن ،ئاسۆی بیریان فراوان بێ و خۆری هیوایان گەشاوه بێت.

- دڵدار دیاردەیه‌کی نایاب و سەرسورمینه کریک بوو زوو هەلگیرساو دوا تاو و کلپه و بلیسه‌ی بەرزبووه و لەناکاو کوژایه‌وه، دڵدار بێر رووناک و بێرکه‌ره‌وه‌یه‌کی قسه‌ی ئاراسته‌ی دایک و باوکان و که‌سه‌ گه‌وره‌کان ده‌کات ، که پێویسته ئاگاداری توێژی مندالان بن و هاوکاریان بکه‌ن، چونکه ئه‌مانه هیوای دواپۆژی گه‌ل و نه‌ته‌وه‌ن.

- هه‌روه‌ها دڵداری شاعیر چینی چه‌وساوه و ره‌ش و پرووت و مافخوراویشی فه‌رامۆشنه‌کردووه، به‌لکو هه‌ندیک له شعره‌کانی زمانی دیالۆگ به‌کارده‌هێنیت، که چون ئاخوتن له‌گه‌ل کریکاریک یان جوتیاریکی مافخوراودا ده‌کات، که دوچاری زۆرداری و چه‌وسانه‌وه بۆته‌وه له‌لایه‌ن ئاغا یان کینخوا یان پیاوانی ئاینی وه‌ک: مه‌لاو شیخه‌کان.له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دڵدار خۆی که‌سیکی خۆینده‌وار و پڕۆشنیر بووه ،ئهمه‌ش وای کردووه که به شعره‌کانی کاریگه‌ری بکاته سه‌ر به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاستی هۆشیاریی کۆمه‌لگای کوردی ئه‌و سه‌رده‌مه و دواتریش له‌مه‌ودا و ته‌مه‌نیکی که‌مدا، توانی شیعیری (ئه‌ی په‌قیب) دابنیت، که مارشیکی نه‌ته‌وه‌یه، که

ئەمە خۆی لە خۆیدا، بیری قول و خەیاڵی ورد و ئەندێشەیی بەپیزی ئەو کەلە شاعیرەمان بۆ دەردەخات، بەهۆی ئەوەی کە هەر لە منداڵییەوە دوچاری کێشە و گیرۆگرتی ژیان هاتوو، تییینی ئەو دەکریت، کە بەراورد بە تەمەنی کورتەیی کە هەیبوو، خاوەنی ئەزموون و لێهاتووییەکی باشی ژیان بوو، هەرودها شاعیریکی هەست بەرزە و سروشی شیعری لە هەوای سازگار و کەژ و کێو و شاخ و سروشتی نیشتمانەو وەرگرتوو (حلمی رفیق، 1988: 9).

– لە هەندیک شیعری دیکەدا، فەلسەفەیی ژیانمان بێردەخاتەو، وینەییەکی ڕوون و ڕەوانی بێرکردنەو و سەردەمیانەیی و ئەو زمانە شیعریییە، کە بەکارهێناوە، ئێستاش، لە بواری پەرودە و پێگەیانندی هەستی نەتەوایی و خۆشویستی خاک و نەتەو و زانست و پیشکەوتندا ڕۆلێکی بەرز و کاریگەری هەبوو و تائێستاش ئەم کاریگەرییە هەر ماوە دڵدار، کە کۆلێجی حقوقی لە سالی (1945) تەواوکرد، لە شاری کۆیە نیشتهجێبوو و بە کاری پارێزەری و خۆیندەو و نوسینەو خەریکبوو، ئەوانەیی یاساناس و حاکم بوون ئەوکات پێی لێدەنین، کە دڵدار لە یاسا زۆر شارەزا و پارێزەریکی بە توانا و سەرکەوتوو بوو و هەمیشە بەرژەوئەندی گەلەکەیی لەپێش بەرژەوئەندی تاکایەتی خۆی داناو.

دلداری شاعیر له 1948/ 11/12 دا له هه رهتی لاویدا له ته مهنی (30) سالییدا مالتاواپی له میلیلهتی کورد دهکات و دلّه مهزنه پر ئاوات و ئامانجه که ی له لیدان ده که ویت.

- قانعی شاعیری ناوداری کورد له پارچه شیعره که ییدا له ژیرناوی (شیوهن بۆ پیره میرد) به دوو دیر شیعی ناسکی پر سۆز یادی کۆچی دلداریش دهکا و دهلی:

دلداری کۆیی نه وچووزی لاوم

په ردهی تاریکی تاریکی خسته سه رچاوم (علاوالدين عبدالخالق، 1985 : 60).

- ئیمه له م به شه دا، ئاماژه به چهند کۆپله شیعی ریک ده که یین، پۆشنایی ده خه یینه سه ر هه رسی بواری په روه ردهی کۆمه لایه تی و پامیاری و زانستی، که دلداری به شعره به پیزه کانی ئاراسته ی پۆله کانی نه ته وه ی کوردی کردوه.

یه که م/ په روه ردهی کۆمه لایه تی:

په روه رده له هه موو کۆمه لگایه کدا، که ره سه ی گۆرانکارییه، پابه ندبوونمان به په روه رده یه کی باش و گونجاو پۆلیکی گرنگ ده بیینی له جیهانی نوئی گلوبالیزمدا. په روه رده له ئامانجه کانی نوئی بوونه وه و پوه بوونه وه کانداهه میشه

ههولدهدات بۆ بهردهستهکردنی خودی مرویی تاک و کومه لگه، له فیروبوونی زانست و بابته ئایدولوجییهکاندا کهسیک له کهسیکی تر جیا ده کاته وه و گرنگی به جیاوازی تاکایهتی ده دات، ههروههها پهروهده پرۆسهی خوگونجاننده له گه ل ژینگه ی کومه لایه تی و ژینگه ی سروشتی و دیارده کانیاندا. به مجوره ئامانجی پهروهده پیگه یانندی مروقه له پرووی بیر و ئاکاری جهستهیی و سۆزداری و مرویییه وه. ئه ویش به پابه ندرکردنی به چه ندين فاكتهری دهوروبه ری له پرووی کومه لایه تی، نه ته وهیی، ئایینی، ئابووری، زانستی و تهکنیکیه وه، له ئه نجامدا تاک ئاماده ده کریت بۆ ژيانی ناو کومه لگه، تاکیکی نورمالی کومه لایه تی لی هه لده که ویت، له رپی خزمه تکردنه وه ریز له بوونی خووی و ژيانی کومه لگا ده گریت. فولیه ی فه یله سوفی فه ره نسی ده لیت: ((ئاکاری جیا جیای کومه لگه به پله ی یه که م له ژینگه مادی و دوخه کومه لایه تیه که دا چرده کریته وه)) (www.hewalnews.com) (پهروهده و جیهانگیری رووبه روو بوونه وه یان خوگونجانندن). چه ندين پیناسه بۆ زاراوه ی پهروهده کراوه، به پپی جووری فهلسه فه و بوچوونی پهروهده یی جیا جیا داریژراوه: (له روانگه ی ئه فلآتونه وه مه به ست له پهروهده ئاماده کردنی تاکي باشه بۆ کومه لگا، له دیدی ئه فلآتونه وه

پهروهردده به تهینا ئامانج نییه، به لکو ئامانجیکه له ئامانجیکی بالا و گهورهتر، که ئه ویش سه رکه وتنی کومه لگا و خوشبهختی و بهخته وهری کومه لگایه، که له پیناسه ی ئه فلآتون بو پهروهردده ده رده که ویت، کاتیک ده لیت: (پهروهردده بریتیه له بهخشینی جهسته و گیان و وهگه رخصتی جوانی و کاملبوون، به لام ئه رستو وا پیناسه ی پهروهردده ده کات، که بریتیه له ئاماده کردنی میشک بو وه رگرتنی زانست) (که ریم به کر، پهروهردده له سه رده می لاساییکردنه وه وه به ره و ئامانجه رو شنه کان (<https://m.facebook.com>)) ، به مجوره ده توانین بلیین : پهروهردده به پرۆسه یه ک ده گوتریت، که له ریگه یه وه زانست، لیزانی، لیها تووی و چونییه تی هه لسوکه وت یان ئاکاری شیواو فیزی تاک بکریت، رو سو له کتیه که یدا (پهیمانی کومه لایه تی) ده لی: (سروشست مروقی سه ربه ست خولقاندوه، به لام کومه لگا کویله ی لی دروستکردوه، پیی وایه ژیانده وه و نویکردنه وه ی تاک و کومه لگا به دوو شیواز ده کریت، نویکردنه وه ی تاک و نویکردنه وه ی کومه لگا) (ره سول سولتانی، ئیمیل - ژان ژاک روسو، و. ره سول سولتانی، 2008، 9. 11 دلدار، که مروقیکی به ئه زمون و دنیا دیته بووه، به په روشه وه، گرنگی به بواری کومه لایه تی کومه لگای کورده واری داوه و له چه ند شیعی ریکدا، ئه و ئازارو

سهختی و مهینه تیپانه‌ی خه‌لکی چه‌وساوه‌ی ئەو سه‌رده‌می دهرخستوه، واقیعبینانه وینه‌ی ژیان‌ی کیشاوه، ناراسته‌وخۆ پیمان ده‌لێت: که پێویسته ئەو باره ناهه‌مواره چاک‌کریت و ئامۆژگاری ئاراسته‌ی گه‌له‌که‌ی ده‌کات، هانیان ده‌دات، که تیپکۆشن. بۆ ئەوه‌ی ژیان‌کی پیش‌که‌وتوو ده‌سته‌به‌ربه‌کن، که شایسته‌ی ماندوو‌بوون و خه‌بات و تیپکۆشانیان بێت، به دیدیکی په‌روه‌رده‌یی‌ه‌وه ئاراسته‌یان ده‌کات، هه‌روه‌ک ئەره‌کی سه‌ره‌کی په‌روه‌رده گواسته‌نه‌وه‌ی هه‌لسوکه‌وته‌کانه له کۆمه‌لگه‌وه بۆ تاک، گواسته‌نه‌وه‌ی که‌له‌پوری کلتوو‌رییه له نه‌وه‌یه‌که‌وه بۆ نه‌وه‌یه‌کی تر، پینگه‌یاندنی تاکه به ئەزموونی کۆمه‌لایه‌تی که له‌ناو به‌هاو دابونه‌ریت و بیروباوه‌ری به کۆمه‌لی ئەو کۆمه‌لگه‌یه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوو، که تییدا په‌روه‌رده ده‌کریت به گه‌شه‌پیکردنی بیروکه‌ی تاک به زانیاری تازه و سه‌رده‌میانه هاوکات ریزگرتن له بنه‌ما گشتی و شارستانییه‌کان و ئامانجی به‌رژه‌وه‌ندی گشتی، که له دوا‌پۆژدا ده‌بنه کایه‌ی مرۆیی، به چه‌ند ده‌قیکی شیعری ئەو لایه‌نه ده‌خه‌ینه‌پروو:

- زولمی کۆمه لایه تی : (لاله باس)

پۆژیکی پایز له پیش نیوه پۆ

لاله باسم دیت زهوی ئەدا تو

پووت و زگ والا پیر و تیک شکاو

پشتی چه ماوه لووت له سههه ئه ژنو (علاوالدين عبدالخالق، 1985: 171)

شاعیر له م کۆپله شیعه ده دا، تابلوی ژیا نی جوتیا ریکی هه ژار و پووت و برسی کوردمان بو ده کیشی وه ک نموونه یه ک بو جوتیا رانی ئه و سه ره ده مه و گوزه رانیان، شاعیر له م شیعه ره ریا لیزمه دا، وه ک فۆتو گرافه ریک پووی ژیا نی لالوی جوتیا ری هه ژاری بو گرتووین، هه ره ها وه ک ده روونزانی ک، وه سفی ئه و دۆخه ده روونییه مان بو ده کات، که لالوی جوتیا ر به هوی ناله با ری ژیا ن و گوزه رانه وه دو چاری هاتو وه:

هه ی ماندوو نه بی لالوی جوتیا ره

وتی هه ربژی پۆله ی له سه رخۆ

و وتم کاری جووت ، په نجی لاوینی

زۆر دوورن له گه ل پیریکی وه ک تو

بههستیکی پر سۆزهوه پیمان دهلی، که لالوی جوتیار لهه تهمه نه دا، پیوستی به ژیان و چاودیری و پشوودان ههیه، نهک کارکردنیکی قورس و گران، که له گهله باری تهندروستی و هیزو توانای ئه ودا ناگونجیت، ئه مه رهنجی لایکه، نهک لالوی جوتیار لهه تهمه نه دا.

هیندی پیکه نی، سهیریکی کردم

دهستی خسته سهه، ریشی وهک په مۆ

ئاگری دلی له ههردوو چاوی

بلیسهی ئه دا وهک جوتی پشکو

واته: شاعیر به هوی زیرهکی و وردبینییه وه، وه سفیکی زور جوانی باری دهروونی جوتیاریکی به ساله چوومان بو دهکات، که چوون جوتیاریکی به ساله چووی پشت چه ماوه خهریکی بژیوی و نان پهیدا کردنه، ئه مهش کاریگری له دهروونی ئه و جوتیاره دا دروستکردوه، که پیوستبوو له و تهمه نه دا ژیانیکی شایستهی هه بیته و بهری رهنجی خوی بخوات، به لام دواکه وتوویی کومه لگای کورده واری ئه و کاته ئه و دهره تهی پی نه داوه. (ئاگری دل)، میتافوریکه به رانبه ر باریکی دهروونی قورس و گران به کارهاتوه شاعیر سیمای گری به دل داوه،

که چۆن به‌پیشی سپی وهک په‌مۆ و ته‌مه‌نی پیری له‌تاو چه‌وسانه‌وه و زولمی
رۆژگار دلی ده‌سوتیت، (پیشی وهک په‌مۆ)، میتافۆریکی تره، به‌رانبه‌ر به‌ سپی
بوونی پیش و گه‌وره‌بوونی ته‌مه‌ن به‌کاره‌تووه.

شاعیر به‌ شیۆازی نواندنی سۆز، باسی ژیا‌نی جوتیا‌ری هه‌ژار و ناله‌با‌ری
کۆمه‌لگای ئه‌وکاته‌ی کورده‌مان بۆ ده‌کات، لێره‌دا بۆمان ده‌رده‌که‌وێت که (دو
ئاستی کارلی‌ککردن و کاریگه‌ری له‌ شیعردا هه‌یه، ئه‌وانیش: ئاستی واتایی و
ده‌روونین، یان ئه‌رکی ده‌روونی و ئه‌رکی مه‌عنه‌ویین، زیندووی وینه و
کاریگه‌ری ده‌ربڕینی واتاکان، په‌یوه‌ستن به‌م به‌یه‌که‌وه لکان و گونجانه‌ی
نیوانیان، به‌مجۆره وینه‌ی شیعری مه‌رج نییه ته‌نیا روکاره ئیجابیه‌کان له‌ پوی
ده‌روونیه‌وه نیشانبدات، به‌لکو ده‌شی دیارده دژیه‌ک و پیچه‌وانه‌کانیش به‌یه‌که‌وه
کۆ بکاته‌وه) (عبدالله رۆژان نوری، 2017: 72) ده‌توانین له‌ پوی لایه‌نه واتایی و
ده‌روونیه‌که‌ی به‌مجۆره باسی بکه‌ین: (توتنه‌وانیکی برسی و په‌نگ زه‌رد و
نه‌خۆش)

پۆژیکى هاوین له قرچەى گەرما

ئاویدیڤىكى پووت توتنى ئاۋ دەدا

زەرد و بى ھىز و لاواز و نەخۆش

مال و یران پەرپووت بە دەم لەرزوتا (س.پ: 219)

پەھەندى واتایى : شاعیر ھەول دەدات، وەسفى ئاۋیدیڤىكى ھەژار بکات، کە ژيان بۆ کەسىكى پەنجبەرى ماندووی نەخۆش زۆر ئەستەمە، چەند دەستەواژە یەك بەکار دەھینیت، وەك: ئاۋیدیڤى پووت، زەرد و بېھیز، مالویران ، پەرپووت. وینە یەكى شیعەرى دروستکردووە، بەھۆى دەرخستنى وینە میتافۆرییەكان، ئەم وینانە توانای سەرکەوتووی شاعیر لە بەیەكە وەبەستەن و لەدايكبوونى واتاكان دەردەخات.

پەھەندى دەروونى – ناوەکیى: (پەھەندى دەروونى پشت بەو گریمانە دەبەستیت، کە وینەى داھینراوى شیعەرى، تەنیا پەيوەست نىیە بە پەھەندى خودی و جوانى ناسییبیەو، بەلكو کارایەكى زیندووہ لەو پینگە شیعەرییەوہ سەرچاۋەدەگریت، کە لى ھەلدەقولیت بۆ تیگەیشن لە مەبەست و کاریگەرییە بونیاد و ئەركییبەکانى پىویستە بگەرىنەوہ بۆ سىاق و پینگە و ئەزموونى

شيعریی)(عبدالله رۆژان نوری، 2017: 73). ده توانین کاریگه ریبه دهروونییه کانی وینه شیعرییه که، به م شیوهیه لیکبدهینه وه: ئایا گونجان و ریکه وتن له نیوان ههردوو ئاستی واتاسازی و دهروونییدا ههیه؟ بۆ وه لامدانه وهی ئه م پرسیاره دهلئین دوو ئاستی واتایی و دهروونی - ناوهکیی، گونجان، شاعیر به ناو نیشانی (ته تنه وان) دهستپیده کات، وینایه کی جوانی به شته راسته قینه کان داوه، باسی دهردی هه ژاری و دواکه وتوویی کومه ل دهکات، وهک سایکۆلۆجی زانیک، باسی ژیانی توتنه وانیک هه ژار دهکات، که چون به قرچهی گهرمای هاوین خه ریکی ئاودانی توتنه، زهرد و بیهیز و نه خو شه، توشی لهرزوتا هاتوو، سهختی ژیانی ئه و کاته مان بۆ باسده کات، سه ره پای ماندوو بوون، توتنه وان باری ئابوری شی زۆر خراپ بووه، به جوړیک داراییه که ی به شی ئه وهی نه کردوو، که نه خو شیه که ی پی چاره سه ر بکات و شوینی نیشه جیبوون بۆ خو ی دابینبکات. شاعیر وینه یه کی جوانی بونیادناوه، (پروت) میتافۆریکه به رانه ر هه ژاری و نه داری به کارهاتوو، توانستی شاعیر له په یوه سترکردن و له دایکبوونی واتاکان له یه کدییه وه ده رده که ویت، چهند وینایه کمان بۆ به رجه سته ده کات، وه رزی هاوین و ژیانی لادی و نه بوونی ئامرازه کانی فینککه ره وه و شوینی نیشه جیبوونی

گونجاو، نه خووشی هه موو ئەندامانی خیزانه که ی و خووی، نه خووشی لهرزوتا که ئەو سه رده مه هه بووه.

(که پری ئاودیر)

جهر که یکی کۆن، سێ گۆزه ی که رخیو

چهند هامانی رهش ،جامیک قوپاو

سیلیکی ته نک ، خوانه یی بچووک

له لاش مه نه لیک سه رنخون کراو

دوو لیفی شری چلکنی کون کون

سێ پیاله ی چاو قۆریه کی شکاو (علاوالدين عبدالخالق، 1985: 220)

ناومالی ئاودیریکی هه ژار، که پریکی ناریک ، به پوش و گه لای چروو سه ری گیراوه، به چیخیکی شر دهوری دراوه، که لوپه لی ناو مال زۆر خراب، ره چاوی پاکوخواینی تیدا نه کراوه، کۆن و شکاو، نه خووشی و بی دهرامه تی پرووی تیکردوون، بۆیه ئەم جوړه دهقانه دهخاته پروو، که پیویسته بایه خ بدرییت به ژیانی جوتیاران و ئاستی بژیویان به رزبکه ی نه وه.

بۆیه ئەم جوړه دهقانه دهخاته پروو، که پیویسته بایه خ بدرییت به ژیانی جوتیاران

و ئاستی بژیویان بهرزبکهینهوه، وینه شعرییهکه له ئاستی واتاییدا له کیشانی شیوه ئەندازەییەکهیدا سەرکەوتوو، شاعیر به ناراسته وخۆیی پیمان دەلیت: که پیتیسته ههولبدریت، ژيانی کۆمه لایهتی چینی چهوساوهی میللهتی کورد چاکبکریت، هه موو مروؤفیک شایه نی ژیان و گوزهرانیکی باش و دروسته، ئامانجی پهروهردی باشیش پیگه یانندن و ئاراسته کردنی تاکه کانه، بۆ ئه وهی بینه تاکی بهسود و توانای خۆگونجاندنیان له گه ل دهورو به ردا هه بییت.

هه ره شه ی کویخا له ئاودییری هه ژار و ماندوو: (دوو سوار)

ئهم هه موو ئه رکه و ئهم هه موو په نجه

گۆیا له قمه یه ک نانی جۆ ئه خوا؟

من له و خه یاله و دوو بارگیر سوار

هاتن له ژوورپا، بزووت و خیرا

برنه و له به رده م، ده مانچه له قه د

سمیل قیت و قنج چاو کشت و وریا

موهه ییا له بۆ شه ر و جنیو دان

توورپه، شه پانی، بی ئاپروو هه یا

یه کیکیان ووتی ((ئهی کوانی عه ولا؟)) (س.پ: 221)

هه ره شهی دوو چه کداری تورهی بی ره وشتی ئاماده بو شه پ و جنیودان، له ئاودیریکی هه ژار و ماندوو که له لایهن کوپخاکه یانه وه ناردراون، له پرووی کومه لایه تییه وه، باسی ئه وه مان بو دهکات، که کوپخاو و دار و دهسته که ی هیچ رهفتار و ئه ته کیکیکی کومه لایه تییان نه بووه، بی به زهی بوون و به چاویکی سووکه وه سهیری ئاودیریان کردوو و خویان به گه وره زانیوه، ته نانه ت پهیره وی بونه و بارودوخه کومه لایه تییه کانیان نه کردوو، به بی سلاوکردن، له عه ولایان پرسسیوه، که ئه مهش ئاستی بیپیزی ئه و دوو که سه و گه وره که یان دهرده خات، دواتر له شیعی (چه ندوچوون) دا، دریزه به باسه که ده دات، پیمان راده گه یه نیت، که چوون جوتیاری هه ژار، سه ره رای بارودوخی خراپی ناوماله که ی و که لوپه لی دراو و کون کون و شه پریو ریژیان لیده گریت. به لام ئه وان به جوریکی ترن، به راده یک ئه و باره سایکولوجییه کومه لایه تییه مان بو روونده کاته وه، که جوتیار هه رچه نده نه بوونه و ماندوو، به لام ده زانی ریژی میوان بگریت، له پرووی رهفتاره وه تیگه یشتوو، به لام کوپخا به رووکه ش دهسه لاتداره و خاوهن مولک و زهوییه، که چی مروقیه تی نازانی و ئاخوتنی

ناشرین و جنیودان به کاردههینیت ، دلدار لهم شیعرهدا وهک دهروونناسیک و کومه لئاسینکی هوشیار و به توانا وهسفی باریکی کومه لایه تی ژیانی کوردهواری دهکات.

وتی ((دهفه رموون... دانیشن ... ئینجا))

یاخوا به خیریین وهسه ربانی چاو))

کیخواکه ووتی: سه لامهت نه بی

وه کویریایی چاو ... وهملی شکاو

کوا توتن ... کوانی پرستهی وشکت

کوانی چوارداخت ... هه ی که ران باوگاو؟

توتنه وان ووتی ((بوچی جوین ئه دهی

نه هاتم بو دار، نه هاتم بو داو

ئیتاش چه هه قی جویندانت هه یه

قسووری خوته! من چی بکه م؟ پیاو!!

((ئه ی)) کیخوا ووتی ((چون پیم ئه وه پئی))

چۆن خۆی گیف ئەکات، لیم دیتە جوو

کە ی هاتوی هەتیو بلی ی فلان کەس

من داوم ئەوێت، هە ی ئابروتکاو (س.پ: 222)

وینە یەکی واقیعی زۆر جوانی ژیان و پە یو هندی کۆمە لایەتی و بارودۆخی گوزەرانی کۆمە لگای کوردیمان بۆ دە کیشیت، کوێخا سەرەرای بیڕیزی و کەمتەرخەمی خۆی، کە چی هێرش دەکاتە سەر جوتیاری داماو و بە ئانبڕ و تکاو ناوی دەبات، لە پرووی ئاخاوتنەوه پلە ی ریزگرتنی کوێخا زۆر کەمە، بارودۆخی ئاخاوتن لە بەرز بۆ نزمە، وشە ی ناشیاو سەرکۆنە ی تێدایە، لە کاتی کدا پێویستە لە هەموو بارودۆخی کدا، ریز لە مرف بگیری و مافی پێدیری.

پە هەندی واتایی : شاعیر هە ولدەدات، وە سفی ژیان و ناومالی جوتیاریکی هە ژار بکات، کە دو چاری هە ره شە ی کوێخاکە ی بۆتە وه، خوینەر هە ست بە دۆخیکی دژ یە ک و نالەباری نیوان دیاردەکان و پێداویستیەکان دەکات، داواکاری کوێخا بۆ بە ره م و داها ت، لە گە ل ئە وه شدا هێچ پێداویستیە ک ئامادە نه کراوه، واتە: جوتیار مافی پێ نه دراوه، لە بە رانبە ردا ئە رکی لە سه ره و داوای بە ره می لێ ده کری ت!

پههندی دهروونی - ناوهکیی : ریزبوونی که رهسه کانی رسته، پهنگدانه وهی بیره سه رهکییه کهی شاعیره، شاعیر له بونیاتی قولدا، بارودوخی دهروونی جوتیاری کوردمان بو دهردخات، که چۆن دوچار ی بیژی و مافخوران و زۆرداری بوونه ته وه، له لایهن کوخا و ئاغا و گه وره گانیانه وه، دژیه کیهک له نیتوان دوو هه لوئیستی جیا وازدا به دیده کریت، هه لوئیستی ترس و ریزگرتن له لایهن جوتیار:

وتی ((دهه رمون... دانیشن ... ئینجا))

یاخوا به خیریین وه سه ربانی چاو ((مهه کرکوک

هه لوئیستی بیژی و خو سه پاندن له لایهن کیخوا:

(جنیودان) کیخواکه وتی: سه لامهت نه بی

وه کویری چاو ... وه ملی شکاو

کوا توتن ... کوانی رسته ی وشکت

کوانی چوارداخت ... هه ی که ران باوگاو؟

- مامه لکردنی توتنه وان وهک ئاژه ل، نهک مروف:

((ئه ی)) کیخوا وتی ((چۆن پیم ئه وه پئی))

چۆن خو ی گیف ئه کات، لیم دیته جوو

- چاوچنۆکی خاوهن زهوی: زمانی دیالۆگ به کاردههینی، که جوتیار پووده کاته ئاگاکی، داوای پیوستیه کانی لیده کات، به لام ئاگاکی له بهر رهزیلی و قرچۆکی بۆی ناکریت، له بهرانبهردا داوای کاری زور و بهرهمی چاکیش له جوتیاره که دهکات، ههروهها فیلکردن و ئیقناعکردنی توتنه وان بۆ کارکردن و دواتریش، کیخوا پهیمان که ی نه بردۆته سهر و به خراپی مامه له ی له گه لدا کردوه.

که هاتم زگم کهوته سهر زهوی

توتنم چاند و پهنجی شانم دا

ئه لیم دار بکره ئه لیم داو بینه

ئه لیم برسیمه ئه لی پاره کوا؟ (س.پ: 172)

- دووهم / پهروه رده ی نه ته وهیی :

دواکردنی سه ره بخۆیی و یه کبوون و خیانهت نه کردن له نیشتمان:

ئه ری ئه ی کورد له نیو گه لدا هه تاکه ی مات و دامای

که عالهم سه ره به خۆن گشتی ئه تۆش په یوهندی نیو داوی

دهسا بیرئ له حالی خۆت بکه و ههستی به زیللهت که

به لی دوینیکه پراوکه ر بووی ئیستا که به خۆت پراوی

شاعیر له م کۆپله شیعره دا، له شیوهی بانگکردنی کدا، ئاخاوتن له گه ل گه لی کوردا دهکات و گازاندهیان لیدهکات، که هه تاکه ی داوای سه ربه خۆیی و مافه ره واکانی خۆیان ناکهن و به ژێردهسته یی ده میننه وه، هانیان ده دات و هۆشیاری نه ته وه بیان پیده دات، پینان ده لی: دوینی ئیوه نه به رد و ئازابوون و خه لک له ژیر ده ستی ئیوه دا بوو ، که چی ئیستا دواکه وتوون و ئیوه بوونه ته نیچیر و خاک و ولاتان داگیرکراوه.

له ریگای په ندیکی پیشینانه وه، پیمان ده لی که نه گه ر ئیوه یه کگرتووبن له ناو یه کدا بیگانه پیتان ناویریت:

ده می (بیور) عه دوی (داره) به لام کلکی ئه ویش داره
به هۆی کورده نه تو غافل که وا ئیمرو شکانراوی

- خۆشه وستی کوردستان، وه سفیکی زۆر جوانی سروشته که ی :

کوردستانی خۆش، نیشتمانی جوان

تو قبيله گاهی منی بی گومان

شاعیر به شیوازی پیده ه لدان باسی کوردستان و شاخ و کیو و شوان و قاسپه ی که و و دهنگی شمخال دهکات، هه روه ها دلخۆشی و پیکه نینی لاهه کانی،

كوردستان قبیلهیه بو ئه، له بونیادی قوولدا شاعیر هانی لاوان و خه لکی کوردستان ده دات، که نیشتمانه که ی ئه وان قبیله یانه وهک چاو و دلی خویان پیوسته بیپارین و ریژی لیبگرن.

ئه مانه هه مووی گوئی یان کردمه وه

هه وینی شیعی دلیان کردمه وه

واته : من به هوئی تووه ئه ی کوردستان ئیلهامی شیعرم بو دیت توئی هه وینی شیعره کانی من.

چونکه کوردستان، کوردستانی جوان

قیبلمی دینمی خوامی بیگومان!

شاعیر، له مدیره شیعره دا، ده گاته لوتکه ی خوشه ویستی پیداهه لدانی کوردستان و قوئاغیکی زیاده روی له وه سفکردنی کوردستان، به راده یهک کوردستان به دین و قبیله و خوا داده نیت!

- پرووبه پرووبونه وه و بویری و تهحه داکردنی دوژمنان:

ئەى رەقىب

ئەى رەقىب ھەر ماوھ قەومى كورد زوبان

نايشكىنى دانەبى تۆبى زەمان

دەلدار بە ناوئىشانى (ئەى رەقىب) دەستپىدەكات، بەھىز و ورەھەكى بەرز و باوہر بەخۆبوونەوہ، رۆوبەرۆوى دوژمن دەبیتەوہ و بە شىوازى ھەرەشە پىي دەلەت: مەللەتەى كورد ھەمىشە زىندووہ، مەللەتەىكى بى ئاگا نىبە، ئەگەر بشكەوئەت، دووبارە ھەلدەستەتەوہ و داواى مافە رەواكانى خۆى دەكاتەوہ، بۆ زۆلم و زۆردارى زەمانە و رۆژگار چۆك دانادات، ئىمە خاوەنى زمانىكى سەر بەخۆين و كە ئەوئىش ناسنامەى نەتەوہ بىمانە.

دواتر شاعىر، باس لە رۆلە ئازا و بەجەرگەكانى نەتەوہى كورد دەكات، بە دوژمن دەلەت: رۆلەكانى ئىمە ئامادەن لە پىناو خاك و نىشتمان گىانان بەخت بکەن لە رابردووشدا، ھەر بەم شىوہە بوون:

ئىمە رۆلەى رەنگى سوور و شۆرشىن

سەرىكە خۆئاوئىبە رابردومان

باسی بنچینهی کوردان و دهوله تیان و سه رکرده کانیان دهکات:

ئیمه پۆلهی میدیا وکهی خوسرهوین

دینمان ئاینمانه نیشتمان

دوو باره پرووبه پرووی خه لک و جیهان ده بیته وه و پینان راده گه یه نیت : وا نه زانن
ئیمه ناتوانین ولات و ئالامان رزگار بکهین، به لکو به رده وام ده بین له تیکۆشان
تا وه کو مافه کانمان به ده سته هیتین، چونکه ئیمه مردوو نین، تا وه کو وزه و
توانامان نه بیت، به لکو ئیمه زیندووین و هه رگیز سه ردانانه وینین بو دوژمان.

کهس نه لێ کورد مردوو کورد زیندوو

زیندوو قهت نانه وئ ئالاکه مان

له م کۆپله یه ی خواره ودا، شاعیر زۆر به لیها تووی رابردوو ی خه بات و ئیستا
په یوه سته دکات، ده لێ ئیمه خاوه نی رابردوو یه کی پر خه بات و فیدا کارین، خاوه نی
لاوی مه رد و ئازا بووین، ئیستاش به هه مان شیوه لاوه کانمان دلیر و فیدا کارن،
جا ئاگادار به ئه ی دوژمن، لاوانی ئیمه له ناوتان ده به ن و سه رکه وتن

به ده سته هیتین:

لاوی ئیستاش حازر و ئامادهیه

جانفیدانه جانفیدانه جانفیدان

لاوی کورد هه‌لسانه سه‌رپیی وهک دلیر

سا نه‌قشی ئه‌که‌ن تاجی ژیان

له‌م شیعهره‌دا، دلدار ده‌گاته لوتکه‌ی پیداه‌ل‌دان و خو‌شه‌ویستی خاک و نیشتمان، هه‌ستیکی یه‌کجار به‌رزى هه‌یه، ژیریى و بیرمه‌ندی و هوشیاری ئه‌و که‌له شاعیره‌ی تیدا ده‌رده‌که‌ویت، به‌ زمانیکی پر له هیز و توانا و وره‌ی به‌رزوه‌ی رووی قسه‌ی ئاراسته‌ی دوژمنانی کورد ده‌کات و پینان پاده‌گه‌یه‌نیت، که ئیمه‌ له رابردوودا خاوه‌نی ده‌وله‌تی خو‌مان بووین و سه‌رکرده‌ی گه‌وره و ئازمان هه‌بووه، ئیمه‌ خاون لاوی ئازا و مه‌ردین، بۆیه ژیرده‌سته‌یی قبول ناکه‌ین، بیرتان ده‌خه‌ینه‌وه، که به‌سه‌رتاندا سه‌رده‌که‌وین. له ره‌هه‌ندی ده‌روونی ناوه‌کیی ئه‌م شیعهره‌دا، دو‌خی شاعیر له بونیاتی قوولدا هه‌مان شیوه ئه‌ندازه‌یه‌یه روکه‌شه‌که‌یه، هاندانیکی زور گه‌وره‌ی لاوانی تیدایه بو‌خه‌بات و دانه‌روخانی باری ده‌روونیان، به‌ زمانیکی په‌روه‌رده‌یی پینان ده‌لیت: مرو‌ف به‌هوی هیز و ئیراده‌وه ده‌توانی سه‌رکه‌وتن به‌ده‌سته‌بهنیت و به‌سه‌ر کو‌سپ و ته‌گه‌ره‌کانی ژیاندا زال بیت، ئه‌م

ناوهرۆکه واتاییهش له گهڵ ناو نیشانه کهیدا یه کده گریته وه (ئه ی ره قیب)، دلدار له م شیعره دا وشه ی (لاو) وه ک میتافوریک بو هیز و توانا و چالاک ی و زیندوو یه تی به کار ده هینیت.

- هاندانی لاوانی کورد بو ئه وه ی ته نیا به گو فتار نه ته وه په رستی نه که ن، به لکو به ره فتار و کرداریش:

تو ئه زانی ئه ی وه تن ئیمپرۆکه بوچی بی به شی؟

بوچی دهستی شه و نیشانی تو ئه دا نامه ی ره شی؟ (س.پ: 202)

شاعیر، ئاخاوتن له گهڵ وه تن ده کات و پیی ده لیت هۆکاری مهینه تی و چاره ره شی تو ئه وه یه، گه نه که انت کرداریان نییه، هه رچه نده ههستی نه ته وه بیان هه یه، به لام به گوتن نه ک هه لو یست، پیویسته لاوی کورد خه ریکی هه ول و تیکۆشان بیت نه ک کات به فیرو دان. (دهستی شه و)، (نامه ی ره ش)، دوو میتافورن، که شاعیر به رانبه ر به ده ختی و دواکه وتوو یی و بی ئومیدی به کاریهینا وه.

سێیههه / پهروههدهی زانستی :

(داواکردنی زانست و زانیاری):

من پۆلهی کوردستانم تازه پۆلهی کوردانم

تاكو ولات سههركهوی فیدایه پوه و گیانم

پهی وستی مه زانیهه زانی بناغهی ژینهه (س.پ. 199)

- شاعیر پهو له پۆلهی کورد دهکات، بۆئهوهی سههركهوین، پهیوستانم به

زانست و زانیارییهه، بناغهی ژیان زانیهه. کركوك

- ههولدان بۆ گههشتن به ئاوات و ئامانج :

(ئیش) دل به دوو ئهفسانه كهوت و وای ئهزانی وا ئهبی

ئیشی دنیا پهنجی پهی ناوی به خوی کۆتا ئهبی

نهی دهزانی ئهو به ئارهق داری ئومید ئاوبدا

گهر به خوین پهینی بکا ئهجا سهمهه پهیدا ئهبی (س.پ: 176)

شاعیر به شیوازیکی ناراسته وخۆ، بهکارهینانی چههدهسته واژهیهکی میتافۆری

پیمان دهلیت: پهیوسته، لای کورد ههولبدات و تیبکۆشی تاوهکو به ئامانجهکانی

بگات، بهروبومی باش له ئهنجامی پهنج و ماندووبوونی زۆرهوه

په‌ی‌دا‌ده‌ب‌ی‌ت. (داری ئومید) میتافۆریکە، مەبستی هەول و هیوایه له دونیای راسته‌قینه‌دا، دار به ئاو ئاوده‌دریت، نه‌ک خوین، لای کورد نابێ وشه‌ی (نابێ) له‌ فه‌رهن‌گه‌که‌یدا هه‌ب‌ی‌ت، چونکه‌ ه‌یچ کیشه‌ و گ‌یروگ‌رفتیک به‌ب‌ی چاره‌سه‌رنیه‌. - هاندان بۆ کارکردن و دوورکه‌وتنه‌وه له‌ بیروباوه‌ری کۆن و دواکه‌وتووی:

ئه‌ی برا لاده له‌ فکری کۆن و زوو سا راپه‌ره

کاره‌که‌ت چاریک ب‌خه‌، ره‌نجت هه‌ب‌ی خۆی چا ئه‌ب‌ی

(ئه‌ی لاو): ئه‌ری ئه‌ی لاو له‌ ه‌یچ وه‌ختی نه‌که‌ی مه‌ئوس‌ی ژینت ب‌ی

ده‌ب‌ی هه‌رده‌م عه‌زم دارو ده‌وای ده‌رد و برینت ب‌ی (س.پ: 175)

- واته‌ پ‌یویسته‌ لاوانی کورد، هه‌میشه‌ و له‌ هه‌موو بارودۆخیکدا، خاوه‌ن ئیراده‌ و وره‌یه‌کی به‌رز ب‌ن.

له‌نیوگه‌لدا ئه‌ب‌ی ئیعلانی جه‌نگی که‌ی له‌گه‌ل جه‌ه‌لا

عیلم چه‌ک ب‌ی له‌ ئه‌م جه‌نگه‌ وه‌ته‌ن ج‌یگای که‌مینت ب‌ی

- شاعیر به‌ لای کورد ده‌لیت: ده‌ب‌ی زانست چه‌کت ب‌ی و دژی نه‌زانین بوه‌ستی، وردب‌ین به‌و سود و قازانجی گه‌له‌که‌ت هیوا و ئامانجت ب‌ی‌ت.

به‌شی سێیه‌م : قۆناغی شیعریی د‌ل‌دار:

یه‌که‌م / به‌کاره‌یینانی وشه‌ی عه‌ره‌بی و فارسی :

د‌ل‌دار له سه‌ره‌تادا په‌یره‌وی شاعیره‌ کلاسیکیه‌کانی کردووه، که بایه‌خیک‌ی زۆریان به‌ وشه‌ی فارسی و عه‌ره‌بی و تورکی داوه، خۆیان خستۆته‌ قالیی زانستی عه‌رووزه‌وه، له‌پێناو روخساردا زۆرجار مانا و مه‌به‌ستیان پێ شێل کردووه، به‌لام د‌ل‌دار زوو خۆی له‌و داوه‌ راپسکاندووه و به‌ره‌و رێبازی رۆمانسی هه‌نگاوی ناوه، له‌به‌رگی کۆت و به‌ندی چاولیکه‌ریدا نه‌ماوه‌ته‌وه، بایه‌خی به‌لایه‌نی هونه‌ری شیعری و زمان داوه و به‌ ئاشکرا له‌م قۆناغه‌دا تابلۆی هه‌ست و وینه‌ی ره‌نگینی نویی پێوه‌ ده‌بینین (کاکه‌ی فه‌لاح، 1987: 108) ژماره‌یه‌کی زۆر وشه‌ی ئه‌و زمانانه‌ له‌ شیعره‌کانی د‌ل‌داردا ده‌بیندریت، که به‌لگه‌ن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی د‌ل‌دار ئه‌و زمانانه‌ی به‌باشی زانیوه، بۆ نموونه (ئه‌مه‌ل، ئیحیا، گال، ئیقبال، فکر، زالم، غاره‌ت، حاکم، مروه‌ت، ره‌حمه‌ت، مائیل، ساحیر، ئه‌نوه‌ر، جاهد، مه‌ده‌د، ستاره، عالم، ئوفق، تفکر، ئه‌صیل، جدال، قابیل، غرور، گیور، خدمه‌تچی، توحفه، ساغر، مجسم، مله‌م، مه‌فتون، ته‌لعه‌ت، ده‌یجور، به‌حر، له‌عل، ته‌بع، موته‌ع، مه‌خمور، مه‌قسه‌د، منچور، دائیم، وه‌ته‌ن، مه‌جبور، عاده‌ت،

موئینس، عیلهت، سیحت، تهسلیم، ئیدمان، ئاخیر، فهرق، ئینسان، عهقل، ئیدراک ، مهنکوب، شهراپ، عهیش، عیبادهت، قاعیده، غهیرهز، تهعهجوب، ئهفلاک، وهزع، تهبیعت، ساکین، سابیت، حیرمان، نیهان، غافل، خهرابات، عیبادهت، سهفا، نسیانه، تهوهللا، ...هتد) چهندین وشهی تری لهو زمانه وهرگرتوووه و له شیعرهکانیدا بهکاریهیناووه.

دووهم/ ههنگاونان بهروه رهسهنایهتی زمانی دایک:

لهم قوناغه دا، شاعیر بهروه ریبارزی پومانسیزم ههنگاوده نیت و ههنگاوده نی بو بهکارهیتانی وشهی کوردیی رهسهن و به زمانیکی ساده و پهوان، ژمارهیهک شیعی داناووه، دلدار له بهره می (زویانی کوردی و ئهدهبیات) دا (شانازی به زمانی کوردیی وه دهکات، به شیوهیهکی زانیاریانهی وردبینه وه دهکه ویته بهراورد و ههلسهنگاندنی زمانی کوردی له گهله زمانی دراوسیکانی ، بهرپهچی ئه و بیرو و را کۆنانه ده داته وه، که گویا ومان و ئهدهبی کوردی ساوایه، ناتوانی له گهله پیشکوتنی ئیستا که بروات و دهیسه لمینی، که زمانی کوردی که زمانی کوردی زمانیکی دهوله مهنده، ئهم ههنگاوه نوینگه رییهی شیعی دلدار زورتر له شیعرهکانی (مندالی هیوا، گولی سور ، ئهی بادی شهمال، خهندهکی بایی ،

كوردستان دهردهكه ویت (علاوالدين عبدالخالق، 1985: 95). لیرهدا، دوو کۆپله شیعیر دهخهینه بهرچاو، له قوناغی سه رهتاوه بهره و قوناغی پۆمانسیزم و به کوردی به کارهیتان :

ئه ی لاو

ئه ری ئه ی لاو له هیچ وهختی نه که ی مه ئیوسی ژینت بی

ده بی هه ردهم عهزم دار و دهوای دهرد و برینت بی (س.پ.175)

شاعیر له م کۆپله شیعیرهدا، چه ند وشه یه کی عه ره بی به کارهیتاوه (وهخت - وهقت، مه ئیوس، عهزم) .

(مه ی)

مه ی له به ردهم بی که ئیمپرو عاده تیکی جاریه

عاده تی چی؟... موئینسی چی ..؟ پیشه ی بی کاریه

جامی یه که م فرده که یت ههستی دلشادی ده که ی

شاد و نووشی چی بی یاران ...عیله تیکی ساریه (س.پ.181)

- قونای نوێگه‌ری :

(مندالی هیوا)

مندالی هیوا ، کوله‌که‌ی دلان

تازه خونچه‌که‌ی نیو باغی گولان

هه‌رچه‌نده سه‌یری نیو چاوت ده‌که‌م

نابینم گه‌ردی نه زۆر و نه که‌م ! (س.پ.216)

- دلدار له‌م کۆپله شیعره‌دا، به‌ره و په‌سه‌نایه‌تی زمانی دایک و به‌کاره‌یتانی

وشه‌ی کوردی په‌تی هه‌نگاوی ناوه، هه‌ولای داوه فه‌ره‌نگی زمانه‌که‌ی به‌ وشه و

ده‌سته‌واژه‌ی کوردی په‌سه‌ن پاراو بکات .

سه‌رچاوه‌کان:

- ره‌فیک حلمی (١٩٨٨)، شیعرو ئه‌ده‌بیاتی کوردی، چاپخانه‌ی فیرکردنی گشتی،

به‌رگی دووهم، هه‌ولێر .

-شوان نه‌جم الدین عمر (٢٠١٣)، ده‌وروبه‌ر رۆلی له‌ روون کردنه‌وه‌ی واتای

شیعره‌دا، نامه‌ی ماسته‌ر، زانکۆی سه‌لاحه‌ددین .

- عه‌بدولرزاق بيمار (٢٠١٧)، له‌ سه‌یبه‌ری ره‌خنه‌و لی‌کۆلینه‌وه‌دا، چاپخانه‌ی

ناوهندی رینوین، چاپی یه که م، هه ریمی کوردستان .

- که ریم شارهزا (۲۰۱۳)، کویه و شاعیرانی ، بهرگی دووهم ، چاپخانه ی شه هاب ، هه ولیر.

- کمال غه مبار (۲۰۱۶)، به ره و جیهانی شیعیری چند شاعیریک ، بهرگی دووهم ، چاپخانه ی رۆشه نبیری ، هه ولیر.

- یارا قادر حمد (۲۰۱۵)، گیروگرفت و نه خوشییه کانی گوتن و چاره سه رکردنیان، چاپخانه ی کارۆ، چاپی یه که م ، سلیمانی. کركوك

- صباح حنا هرمز (۱۹۸۹)، سایکولوجیه لغه الاطفال ، دار الشؤن الیقافییه العامه ، الگبعه الاولی، بغداد .

- Danny D. Steinberg, Psycholinguistics, mindund word, Singapore.

- Dewey, John (1916-1944) Democracy and Education. The free press.

• www.awene.com.

پوخته

تویژینه وه که به ناو نیشانی (زمانی په روه دهیی له شیعره کانی دلدار) دایه، نه و شیوازانه مان هه لېژاردوه، که پۆلیان له پپۆسهی وه رگرتن و گه شه سەندنی زمانی دایک و لایه نی په روه دهی کومه لایه تی و نه ته وهی و زانستیدا هیه ، کارکردنه که شمان بنج و بنه مای شیعره کانی له گه ل هه ناوانان به ره و په سه نایه تی زمانی دایک به ره و په تیبوون پویشتن دهگریته وه، لایه نی زمان و په روه دهیی شیعره کانمان خستوته پوو، چونکه شاعیر هه ولکی زوری داوه له پئی شیعره کانیه وه لایه نی په روه دهیی و خوشه ویستی خاک و ژینگه به تاکی کورد ببه خشیت، له هه مان کاتدا ئاماژه مان به و وشه و زاراوانه داوه، که شاعیر هه لی بژاردوون، کاریگری له سه ر دهوله مەندبوونی فه رهنگ و بواری په روه دهییدا هیه، هه روه ها نه وه مان خستوته پوو، که دلدار کاریکی جدی بو نه وه کردوه، که زمانی دایک به شیعره به پیژه کانی لای تاکی کورد شیرین بکات و په روه دهی بکات ، واتا پوخسار و ناوه روکی له بوته یه کدا پیکه وه ئاویته کردوه ، ناوه روک بیره نه ته وه ییه کان و خوشه ویستی سروشت و خاک، لایه نی پوخساریش نه و زمانه شیرینه یه که وا شاعیر به سه ری له فۆرما به سه ری هیناوه.

تویژینه وه که مان کردوه به سی به شه وه:

به شی یه که م : که تیورییه، تایبه تمان کردوه به: کورته باسیکی زمان، پپۆسهی وه رگرتنی زمانی دایک ، گه شه سەندنی زمانی دایک ، فه رهنگی بنه په تی، وه ک

ئەو هی زمان چییە، منداڵ چۆن بە توانستیکی زمانی خۆرسکەوێ لە دایکدەبێ و دواتر لە دەورووبەر و کۆمەڵگادا، وشە و دەستەواژەکان وەر دەگرێت و پەرەیان پێ دەدات، دەتوانیت فەرھەنگی بیرو زمانەکە ی دەوڵەمەند بکات.

بەشی دووھم: کە لایەنی پراکتیکی توێژینەوێکە دەگرێتەو، چەند نموونە یەکی شیعریمان وەرگرتوو، لە ڕووی پەرۆردە ی کۆمەڵایەتی و پەرۆردە ی نەتەوێی و پەرۆردە ی زانستیەوێکە شیکردنەوێمان بۆ کردوون.

بەشی سێھم: بریتیە لە ھەنگاونان بەرھو ڕەسەنایەتی زمانی دایک و بەکارھێنانی وشە ی کوردی سادە لە شیعەرکانیدا و کاریگەرییان لە پەرۆردە کردنی زماندا ، لیکدانەوێمان بۆ کردوو.

الملخص

هذا البحث الموسوم ب(اللغة التربوية في شعر دلدار) ، فقد اختارت الباحثان الأساليب التي لها تأثير مباشر على تطوير لغة الأم ، وكذلك على الجانب التربوي والاجتماعي والقومي والعلمي. والعمل على ترسيخ الأسس في أشعار الشاعر. ومحاولة تأصيل لغة الأم والفصاحة في اللغة. ومحاولة تقديم اللغة التربوية في أشعاره .

فقد حاول الشاعر محاولة جادة أن يهب للفرد الكوردي عن طريق أشعاره الجانب التربوي وحب الأرض والبيئة، وكذلك الاشارة بالمفردات التي اختارها الشاعر والتي لها تأثير مباشر على اثراو المعجم التربوي، وبيان ذلك بوضوح ،وتحسين لغة الأم لدى الفرد الكوردي عن طريق أشعاره . والمزج بين الشكل والمضمون في بوتقه واحدة.

أما المضمون فيحتوى على الأفكار القومية وحب الطبيعة والأرض، ويتضمن الشكل اللغة المستعملة في الصورة شعرية.

يتكون البحث من ثلاثه فصول :

الفصل الأول: نظرى متعلق بنبذه عن اللغة ومشروع تعلم لغة الأم، وتطور لغة الأم، والمعجم الرئيس، مثل ما اللغة؟وكيفية ولادة الطفل مع اللغة التي فطر عليها بعد الولادة، من ثم في البيئة والمجتمع. وتعلمه للكلمات والعبارات وتطويرها، واثراو المعجم الفكري واللغوي.

والفصل الثاني: يتعلق بالجانب التطبيقي، وقد اخترنا بعض النماذج الشعرية، وقمنا بتحليلها في

الجوانب التربية الاجتماعية والتربية القومية والتربية العلمية.

والفصل الثالث: يتضمن تأصيل لغة الأم واستعمال المفردات الكوردية البسيطة في اشعاره وتأثيرها في

التربية اللغوية.

Abstract

This research entitled (The Educational Language in the Poems of Dildar) deals with those aspects of Dildar's poems that have a role in the acquisition and development of the mother tongue (the native language) and also in the development of social, national and scientific education. The study deals with the origins of his poems and his move towards linguistic originality and purism. The researcher has tried to show the linguistic and educational aspects of his poems because through his poems, the poet has aimed at enhancing the educational level of the Kurdish individual and nurturing in them the love of homeland and environment. The study has also referred to the words and terms used by the poet, which have enriched the educational vocabulary, and also to the role of Dildar's great poems in nurturing the love of the mother tongue in the Kurdish individual, thus integrating both content and form. Content through his patriotic and national thoughts, and his love of homeland and nature while form through the sweet language he has chosen for his poems .

The research consists of three chapters:

Chapter one is a theoretical background about language, native language acquisition and development, children's innate ability to learn language and the role of the environment in developing and enriching this ability.

Chapter two deals with the practical side of the research in which some sample poems have been chosen and analyzed in terms of their role in the development of social, national, and scientific education.

Chapter three explores the poet's move towards the linguistic originality and purism of the mother tongue the impact of this on native language development.